Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti *Musiqi elmi, mədəniyyəti və təhsilinin aktual problemləri* №1, 2023, **s. 92-97**
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет *Актуальные проблемы музыкальной науки, культуры и образования* №1, 2023, **с. 92-97**
Azerbaijan State Pedagogical University *Actual problems of the science, culture and education of music* №1, 2023, **pp. 92-97**

KULTUROLOGİYA

UOT 008

Zemfira Kəlpəli qızı Abdullayeva,
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor,
Azərbaycan Respublikası Əməkdar müəllimi
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68
E-mail: zemfira_abdullayeva@yahoo.com

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCAN MƏDƏNİYYƏTİ

Açar sözlər: *mədəniyyət, incəsənət, yaradıcılıq, inkişaf*

Məqalə Heydər Əliyevin milli mədəniyyət və incəsənətin inkişafındakı roluna həsr olunub. Milli mədəniyyətin, Azərbaycan musiqisinin, teatrının, kinematoqrafiyasının, təsviri incəsənətinin müasir yüksək inkişafı ulu öndərin dəyərli ideyaları sayəsində mümkün olub və dünya miqyasında şöhrət qazanıb.

Heydər Əliyev səriştəli bilici idi, yaradıcılığın incəliklərinə bələd idi və dərk edirdi ki, incəsənət kütləvi estetik tərbiyənin əsas silahıdır. O, Azərbaycan mədəniyyət xadimlərinin xidmətlərini yüksək qiymətləndirir, daim onlara qayğı ilə yanaşırdı. Məhz onun dövründə bir çox mədəniyyət xadimləri fəxri ad və ordenlər almış, dünya səhnəsinə çıxmışlar: Süleyman Rüstəm, Süleyman Rəhimov, Rəsul Rza, Mirzə İbrahimov, Bəxtiyar Vaqabzadə, Fikrət Əmirov, Qara Qarayev, Niyazi, Rəşid Behbudov, Zeynəb Xanlarova, Müslüm Maqomayev, Mustafa Topçubaşev, Mikayıl Hüseynoi və başqaları. Heydər Əliyev dost idi və T.Kuliyevin, F.Əmirovun, M.Maqomayevin əməyini yüksək qiymətləndirirdi. Ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan mədəniyyətinə, xalqın mənəviyyatına münasibəti və mövqeyi hər birimiz üçün böyük məktəbdir.

З.К.Абдуллаева

ГЕЙДАР АЛИЕВ И АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ КУЛЬТУРА

Ключевые слова: *культура, искусство, творчество, развитие*

Статья посвящена роли Гейдара Алиева в развитии отечественной культуры и искусства. Современный высокий уровень развития национальной культуры, азербайджанской музыки, театра, кинематографии, изобразительного искусства стал возможен благодаря ценным идеям великого лидера.

Гейдар Алиев был сведущим человеком, прекрасно разбирался в тонкостях творчества и понимал, что искусство является главным орудием в массовом эстетическом воспитании. Он высоко ценил заслуги деятелей азербайджанской культуры, постоянно заботился о них. Именно при нем многие деятели культуры, в том числе Сулейман Рустам, Сулейман Рагимов, Расул Рза, Мирза Ибрагимов, Бахтияр Вагабзаде, Фикрет Амиров, Кара Караев, Ниязи, Рашид Бейбутов, Зейнаб Ханларова, Муслим Магомаев, Мустафа Топчубашев, Микаил Гусейнов и другие были удостоены почетных званий и орденов и вышли на мировую арену. Гейдар Алиев высоко ценил творчество Т.Кулиева, Ф.Амирова, М.Магомаева и дружил с ними. Отношение и позиция великого лидера Гейдара Алиева к азербайджанской культуре, духовности народа – большая школа для каждого из нас.

Z.K.Abdullaeva

HEYDAR ALIYEV AND THE CULTURE OF AZERBAIJAN

Keywords: *culture, art, creativity, development*

This article is devoted to the impact Heydar Aliyev had on the development of Azerbaijan's national culture and art. His valuable ideas and encouragement have led to the flourishing of the national culture, music, theater, cinematography and visual arts of Azerbaijan, which have earned worldwide fame.

Heydar Aliyev was a competent connoisseur who had deep understanding of art and recognized it being a key to aesthetical education. He highly appreciated the accomplishments of Azerbaijani artists and always took good care of them. Under his leadership, many Azerbaijani cultural figures received honorary titles and awards and were able to gain recognition across the world. Some of these cultural figures are Suleiman Rustam, Suleiman Rahimov, Rasul Rza, Mirza Ibragimov, Bakhtiyar Vagabzade, Fikret Amirov, Kara Karaev, Niyazi, Rashid Behbudov, Zeynab Khanlarova, Muslim Magomayev, Mustafa Topchubashev, Mikail Huseynoi and so on. Heydar Aliyev was also a friend of T.Kuliyev, F.Amirov, M.Magomayev and highly esteemed their work. The way Heydar Aliyev valued Azerbaijani culture and moral values of his people is a great example for all of us to learn from.

Heydər Əliyev şəxsiyyətinin Azərbaycan dövlətçilik tarixində müstəsna yeri vardır. Hər bir azərbaycanlı çox gözəl bilir ki, Ulu Öndər Azərbaycana rəhbərlik etdiyi bütün dövrlərdə Azərbaycan xalqının, Azərbaycan torpağının adını və şöhrətini dünyada necə yüksək zirvələrə qaldırmış və onu bütün dünyaya

tanıtmışdır. O, millətin yeni tarixinin memarı oldu, güclü Azərbaycanın, müstəqil Azərbaycanın, dünyanın sayğı göstərdiyi, istiqlalı dönməz, iqtisadiyyatı günü-gündən qüdrətlənən çağdaş Azərbaycanın memarı oldu.

Heydər Əliyevin hakimiyyəti dövrü ictimai həyatın bütün sahələrində Azərbaycan xalqının yüksəlişi dövrüdür. Bu dövr Azərbaycan elm, mədəniyyət və incəsənətinin dünyada tanınması və qəbul olunması dövrüdür.

Heydər Əliyev Azərbaycanın partiya rəhbəri olaraq 1970-ci illərdə milli ovqatlı əsərlər yazan söz ustalarını müdafiə etməsi, ya milli memarlıq üslubu və əlamətlərinin qabarıq göründüyü tikililərin artmasına rəvac verdi.

Azərbaycan mədəniyyətinin və zəngin tarixi irsimizin dünya ictimaiyyətinə tanıdılması Heydər Əliyevin misilsiz xidmətlərindəndir. Ölkəmizin hüdudlarından kənarda keçirilən Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənətinnin görkəmli nümayəndələrinin yubileyləri, Nizami Gəncəvi və Nəsimi kimi dahi Azərbaycan şairlərinin, mütəfəkkirlərinin yubileyləri, 1974-cü ildə keçirilən milli teatrın 100 illik yubileyi, Azərbaycan dilinə dövlət dili statusunun verilməsi, Hüseyn Cavidin cənazəsinin Bakıya gətirilməsi həmin dövrdə mədəniyyət tariximizin görkəmli hadisələrindəndir.

Azərbaycan kinosunun böyük bir dövr inkişafı Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Məlumdur ki, bir sıra filmlərin yaranmasında ulu öndərin şəxsi təşəbbüsü olmuşdur. "Uzaq sahillərdə", "İstintaq", "Bir cənub şəhərində", "Nəsimi", "Babək" filmlərinin sovet senzurasından keçməsində Heydər Əliyevin səyləri danılmazdır.

Bir tarixi hadisəni oxucularla bölüşmək istərdim.

70-ci illərin əvvəlində Nəriman Nərimanovun anadan olmasının 100 illiyinə ciddi işlər aparılırdı. Bundan bir qədər öncə "Mosfilm" və "Azərbaycanfilm" kinostudiyaları birlikdə məşhur rejissorumuz Əjdər İbrahimovun quruluşunda "Ulduzlar sönmür" filmi istehsal edilmişdi. Həmin film hələ çəkiliş prosesində ikən ermənilər Mərkəzi Komitəyə məktublar göndərirlər, "millətpərəst", "şovinist", "Erməni xalqının düşməni" N.Nərimanov barədə film çəkilişinin, onun yubileyinin keçirilməsinin qəti əleyhinə çıxırdılar. Onun abidəsinin Bakıda ucaldılması günlərində də ermənilərin həmin təntənəli mərasimə hər vəchlə maneçilik törədirdilər. Həmin o məqamlarda sinəsini qabağa verib Moskva ilə döş-döşə duran, ermənilərin ağzından vuran və bütün məsələlərin müsbət həllinə nail olan məhz Heydər Əliyev oldu.

Heydər Əliyev mədəniyyəti xalqın böyük sərvəti hesab edirdi. O deyidi ki, şübhəsiz ki, insanlara şeir qədər, ədəbiyyat qədər, mədəniyyət nümunələri qədər güclü təsir edən başqa bir vasitə yoxdur. Mədəniyyətimizin elə bir sahəsi yoxdur ki, musiqimiz də, teatrımız da, kino sənətimiz də, heykəltəraşlıq və rəssamlığımız da bugünkü inkişafında Ulu Öndərin çox dəyərli ideyalarından bəhrələnməsin.

Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyi dövründə respublikamızın mədəniyyət və elm xadimlərinin, şair və yazıçıların dövlətin ən yüksək mükafatlarına layiq görülməsi, onun elmə, sənətə verdiyi qiymətin nəticəsidir.

Məhz Heydər Əliyevin səyləri nəticəsində Süleyman Rüstəm, Süleyman Rəhimov, Rəsul Rza, Mirzə İbrahimov, Bəxtiyar Vahabzadə, Fikrət Əmirov, Qara Qarayev, Niyazi, Rəşid Behbudov, Zeynəb Xanlarova, Müslüm Maqomayev, Mustafa Topçubaşov, Mikayıl Hüseynov kimi görkəmli sənətkarlar dünya miqyasına çıxa bilmiş və şöhrət qazanaraq məşhurlaşmışlar.

Heydər Əliyev yaradıcı ziyalıların parlaq, itedadlı nümayəndələrinə xüsusi rəğbət və diqqətlə yanaşırdı. O, həmişə sənətkarların yaradıcılıq işləri ilə maraqlanmış, problemlərinin operativ həllini həyata keçirmişdir. Ölkəyə rəhbərlik etdiyi bütün dövrlərdə Azərbaycan bəstəkarlarına dövlət səviyyəsində diqqət və qayğısını əsirgəməmiş, həmişə Azərbaycan musiqisini, onun bəstəkarlıq məktəbini yüksək qiymətləndirmiş, bütövlükdə musiqi sənətimizin inkişafına, onun beynəlxalq əlaqələrinin genişlənməsinə mənəvi zəmin yaratmışdır.

Heydər Əliyevin Azərbaycan bəstəkarlarının V qurultayındakı çıxışından bir parçanı oxucuların diqqətinə çatdırmaq istəyirəm: "Musiqini hər yerdə dinləyirlər, kəndli də, fələ də, zehni əmək adamı da, təqaüdçü də, uşaq da dinləyir, yaşından asılı olmayaraq, hamı dinləyir. Buna görə də insanların milli şüurunun yüksəlməsində musiqinin təsirini artırmaq, mənəvi-estetik tərbiyə problemlərinin həllində onun təsirini gücləndirmək, musiqinin geniş kütlələrə emosional təsirini qüvvətləndirmək sizin borcunuzdur. Bu, böyük və eyni zamanda çox nəcib bir vəzifədir. Biz əmin olmaq istəyirik ki, ayrılıqda hər bir bəstəkar və birlikdə hamınız bütün yaradıcılıq fəaliyyətinizlə Azərbaycan musiqisini inkişaf etdirməyə çalışacaqsınız".

Onu da deməliyik ki, Azərbaycan bəstəkarları da hörmət və ehtiram əlaməti olaraq, Ulu Öndərə həsr olunmuş bir-birindən dəyərli əsərlər yartmışlar. Bu əsərlər arasında Arif Məlikovun 8 saylı "Əbədiyyat" simfoniyası, Vasif Adıgözəlovun "Azərbaycan" kantatası, Ramiz Mustafayevin "Atamız Heydər", Ramiz Mirişlinin "Məşəl kimi yanan ürək", Sərdar Fərəcovun "Böyük vətəndaş haqqında" odaları, Tofiq Bakıxanovun "Xatirə Poeması"nı, Firəngiz Əlizadənin "İthaf" əsərini, Vasif Allahverdiyevin "Heydər Əliyev- ömür yolu" simfonik poeması, Arif Mirzəyevin violin və orqan üçün "Dahi prezidentə xatirə", Nailə Mirməmmədlinin "Ulu Öndər" kompozisiyası və bir çox əsərləri qeyd etmək olar. Bu əsərlərdə Heydər Əliyevin mənalı həyat yolu, onun müstəqil Azərbaycan, milli inkişaf, Vətənə və xalqa sonsuz məhəbbətlə döyünən ürəyi, möhtəşəm tarixi şəxsiyyət kimi obrazı canlandırmışdır.

Musiqi sənətimizin inkişafına xüsusi qayğı ilə yanaşan ulu öndərin sərəncamı ilə 24 bəstəkar və musiqişünasa Prezident təqaüdü verildi. Onların bir çoxu "Şöhrət" ordeninə layiq görüldülər. 1995-2003-cü illər ərzində Prezident Heydər Əliyevin fərmanı ilə bir çox görkəmli incəsənət xadimləri "İstiqlal" ordeni ilə təltif olunmuşlar.

Burada Azərbaycanın görkəmli bəstəkarı Tofiq Quliyevin Heydər Əliyevlə bağlı xatirələrini xatırlamaq yerinə düşərdi. "Heydər Əliyevlə mənim ilk tanışlığım

çox-çox əvəllər – 1941-ci ildə Naxçıvan şəhərində olub. O zaman Azərbaycan Dövlət caz orkestrinə rəhbərlik edirdim. Bu orkestr fəaliyyətə başladığı ilk günlərdən geniş rəğbət qazanmışdı. Onun bütün üzvləri hərbi xidmətə çağırış yaşında idilər. Ölkədə müharibə getdiyi üçün onları tez-tez hərbi komissarlığa çağırırdılar. Çox çətinliklə ona nail oldum ki, caz kollektivi orduya bütöv şəkildə getdi. Beləliklə, 1941-ci ilin yayında 30 nəfərlik kollektiv Naxçıvan şəhərində yerləşən hərbi hissəyə gəldi. Bizim orkestr ayrı-ayrı hərbi hissələrdə çıxış etməklə yanaşı, Naxçıvanın özündə də konsertlər verirdi. Bəzən bu konsertlərdə Heydər Əliyevi görürdüm. Bu gəncin bizim konsert proqramımıza marağı məni sevindirsə də səbəbini bilmirdim. Sonralar Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbər vəzifəyə gətirilərkən çıxışlarından bəlli oldu ki, o, konsertlərə adi tamaşaçı kimi deyil, səriştəli musiqi həvəskarı kimi gəlir və caz musiqisindən zövq alırmış"(4).

Qeyd etmək vacibdir ki, Azərbaycanın görkəmli sənət xadimləri ilə şəxsi ünsiyyət quran, onlara daim qayğı və köməyini əsirgəməyən Heydər Əliyevlə Tofiq Quliyev arasında da sıx dostluq təması mövcud idi. 1997-ci ildə bəstəkarın anadan olmasının 80-cı ildönümü münasibəti ilə Azərbaycan Respublikası prezidenti Heydər Əliyev Tofiq Quliyevi "İstiqlal" ordeni ilə təltif etmiş və bu ordeni xəstəxanada yatan bəstəkara şəxsən özü təqdim etmişdi:

"*80 yaşın tamam olanda mən səni "İstiqlal" ordeni ilə təltif etmişəm. Bu Azərbaycanın ən yüksək ordenidir. Mən bu gün də görkəmli ədəbiyyat və incəsənət xadimlərindən bir dəstəsinə ordenlər təqdim etdim. Ancaq mənə dedilər ki, Tofiq Quliyev xəstəxanadadır. Fikirləşdim ki, bu ordenləri onlara təqdim etmişəm, amma sənə təqdim etməsəm olmaz. Ona görə də birbaş bura, sənin yanına gəldim. Birincisi ona görə ki, səndən hal-əhval tutum, görüm nə var, nə yox. İkincisi də həmin "İstiqlal" ordenini sənə təqdim edim. Bu, müstəqil Azərbaycanın ilk və yüksək mükafatıdır. Sənə cansağlığı arzu edirəm."*

Bir müddət sonra T.Quliyevin Respublika sarayında keçirilən 80 illik yubiley gecəsində Ulu Öndərin çıxışında dahi sənətkara verdiyi dəyəri belə ifadə edir*:"Əziz qardaşım, 80 yaşın tamam olarkən fəxr edə bilərsən ki, sən şərəfli bir ömür yaşamısan, böyük işlər görmüsən, xalqına sədaqətlə xidmək etmisən və xalqın üçün gözəl əsərlər yaratmısan... Biz hamımız bu dünyadan gedəcəyik. Amma mahnı, musiqi yaşayacaq, Tofiq Quliyevin manıları, musiqisi daim yaşayacaqdır.*

Eşq olsun musiqiyə!

Eşq olsun incəsənətə!

Eşq olsun Tofiq Quliyeva!"

Heydər Əliyevin Fikrət Əmirovla da çox səmimi münasibəti var idi. Unudulmaz bəstəkar 1981-ci ildə SSRİ Dövlət mükafatına layiq görülmüşdü. Bu münasibətlə Kreml sarayında onun "Min bir gecə" baleti nümayiş etdirilirdi. O zaman H.Əliyev Siyasi Büronun üzvü və SSRİ Nazirlər Kabineti sədrinin birinci müavini olduğundan çox məşğul idiş Tamaşadan əvvəl hamını bir sual maraqlandırırdı: "Görəsən Heydər Əliyev gələcək?" Heydər Əliyev Zərifə xanımla

salana daxil olanda hamının ürəyində sevinc və qürur hissi oyandı.

Bu, Ulu Öndərin incəsənət xadimlərinə, xalqına, onun sənətkarlarına verdiyi qiymətin, böyük segi və hörmətinin, qayğısının bariz nümunəsi idi.

Heydər Əliyevin Müslüm Maqomayevlə də özəl, atalıq münasibətləri vardı. Onu həm sevir, onunla qürur duyurdu, onu himayə edirdi.

Tanınmış rus müğənnisi İosif Kobzon Bakıda keçən M.Maqomayevin yubiley gecəsində dahi müğənnini belə xatırlayır:"Mən Müslümə deyirdim ki, sənə yalnız ona görə qibtə edirəm ki, sənin Heydər Əliyev kimi dostun var".

Heydər Əliyev bizimlə eyni dövrdə yaşayırdı , bəxtimizə dahi ilə müasir olmaq səadəti düşmüşdü və əl çatacaq qədər yaxında olsa da onun əlçatmaz qədər uca şəxsiyyət olduğunu dərk edirdik. Lakin Heydər Əliyevin kimliyini ,onun təfəkkürünün zənginliyini, əməllərinin qiymətə sığmazlığını, Azərbaycanın müstəqillik tarixinin yeni və ən şərəfli səhifələrinin müəllifi olmasının Ali mənasını bizdən sonra gələnlər onilliklərin zirvələrindən daha aydın görəcəklər.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan bəstəkarlarının V Qurultayının materialları. 1 oktyabr 1979-cu il.
2. Heydər Əliyev işığı – ipək yolu. Bakı: "Çağışoğlu", 2000
3. Qasımova S., Abdullayeva Z. Fikrət Əmirov. Bakı: "Nağıl evi", 2004
4. Abdullayeva Z. Ecazkar sənətkar. Bakı: "Çinar-çap", 2007.
5. Fazil Rəhmanzadə "Bu isimdə bir can..." Bakı, 2015

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 01.05.2023
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.05.2023
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 01.06.2023
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
fəlsəfə elmləri doktoru, professor Mübariz Süleymanlı
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.